

MAAOMANIKU ÕIGUSTE JA KOHUSTUSTE VÕRDLEV
ANALÜÜS JAHIOIGUSE RAKENDAMISEL JA JAHI
PIDAMISEL KUUE EUROOPA RIIGI PRAKTIKA PÕHJAL

Tellijä: SA Erametsakeskus

Koostanud: Priit Põllumäe

Tallinn 2010

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
Metoodika.....	4
1. Maaomand ja looduslikud ressursid.....	5
2. Omandi- ja jahiõigus.....	7
3. Ulukikahjustused ja nende kompenseerimine.....	10
4. Põhjamaad.....	14
4.1. Rootsi.....	14
4.2. Soome.....	17
5. Balti riigid.....	19
5.1. Eesti.....	19
5.2. Läti.....	22
6. Kesk-Euroopa.....	25
6.1. Saksamaa.....	25
6.2. Tšehhi.....	27
Arutelu.....	30
Kokkuvõte.....	34
Viidatud allikad.....	35
LISA 1. Vaadeldud riikide mõningaid üldandmeid.....	39
LISA 2. Kokkuvõttev tabel riikide mõningatest tunnustustest.....	40

Sissejuhatus

Liialdamata võib öelda, et jahindus on üks arhailisemaid tegevusi inimkonna ajaloos. Pika ajaloo vältel on valdkond kujunenud piirkonniti väga erinevaks ning on alati mõjutatud olnud ühiskonnas toimuvatest protsessidest olgu selleks ühiskonnakordade muutused või sõjad. Nende protsessidega paralleelselt on toimunud muutused ka loomapopulatsioonide suuruses ning tervises, mõjutades sealjuures omakorda teisi valdkondi nagu metsandus, põllumajandus, kalandus jne. Erinevate aspektide omavaheliste suhete keerukus on ilmselt, ulukimajanduse kui teadusharu ja sellest tulenevate praktiliste tegevuste, sündimise üks põhjustest.

Tänapäeva ühiskonnas väljakujunenud keerukad omandisuhted ning jätkusuutliku majandusliku arengu otsingud on jahinduspoliitikat ja selle läbi jahindust samuti mõjutamas. Huvigruppide rohkus, suurenev linnastumine ning ulukipopulatsioonide ning keskkonnakaitse suurenev roll nõuab tänapäeva jahimeestelt väga paindlikku lähenemist ning operatiivsust. Sellises ühiskonnas peab jahindus olema piisava objektiivsusega põhjendatud ning paindlikkusega varustatud.

Käesoleva uuringu eesmärk ei ole edasi anda põhjanevaid kontseptsioone ja vastuseid vaid pigem võimalikke üldisi raamistikke jahinduse korraldamiseks. Uuringus keskendutakse jahiõigusele ning püütakse avada selle olemust, rakendamisvõimalusi, näidata seoseid omandiõigusega ning ulukite majandamisega. Seda kõike üritatakse teha toetudes teoreetilistele käsitlustele ning praktilistele rakendustele.

Uuring on 40 lehekülge pikk sisaldades ühte joonist, kahte tabelit ning kahte lisa. Ülesehituselt jaguneb uuring kolmeks mõtteliseks osaks – teoreetiline taust, ülevaade erinevate riikide jahiõiguse aspektidest ning arutelu. Töö koostamiseks on kasutatud 56 erinevat allikat.

Metoodika

Tulenevalt töö eesmärgist on uuritavaid riike valitud kuus – Soome, Rootsi (Põhjamaade näited), Eesti, Läti (Baltimaade näited), Tšehhi ja Saksamaa (Kesk-Euroopa näited). Valiku aluseks oli riikide geograafiline paiknemine (ökoloogilised tingimused) ning majanduslikud ja ajaloolised erinevused. Nimetatud riikide puhul üritatakse leida vastuseid kuuele küsimusele:

1. millised on maaomaniku võimalused jahipiirkonna ja jahiõiguse kehtestamisel,
2. millised on maaomaniku võimalused jahilukite ohjamiskavade koostamisel,
3. millised on maaomaniku võimalused ise jahti pidada,
4. kas ja kuidas on jahipidamisõigus maksustatud,
5. kuidas on korraldatud järelevalve,
6. millised on ulukite tekitatud kahjude kompenseerimise mehhanismid.

Jahipidamise õiguse näol on tegemist paljuski õigusega, mis on seotud maaga ning mingil maa-alal elava ja toimetava faunaga. Seetõttu on käesolevas uurimustöös selgitatud ka omandiõiguse teoreetilist tausta ning seotust loodusressursside majandamisega. Toetutud on Schlager ja Ostrom (1992) reeglite, õiguste ja omandirežiimide jaotusele. Samuti tuleb vaatluse alla jahiõiguse ajalooline jagunemine Euroopa kultuuriruumis (vt. Coelho 2009 ja Hasenkamp 1995). Nimetatud kuue riigi andmete aluseks on jahiseadused ning jahinduse eest vastutavate institutsioonide (ministeeriumid, jahindusorganisatsioonid jm.) vastavad dokumendid.

Mitmete muude teemade – jahipidamise õiguse maksustamine, järelvalve korraldus ning ulukikahjustuste kompenseerimine – puhul on selgituste ja informatsiooni saamiseks kontakteerunud riikide vastavate valdkondade spetsialistidega (vastutava valdkonna ministeeriumi ja/või jahindusorganisatsiooni spetsialistiga). Kahjustuste kompenseerimise mehhanisme käsitledes vaadeldakse nii kompensatsioonide praktilist poolt kui ka teoreetilist alust.

1. Maaomand ja looduslikud ressursid

Omand on isiku täielik õiguslik võim asja üle. Omanikul on õigus asja vallata, kasutada ja käsutada ning nõuda kõigilt teistelt isikutelt nende õiguste rikkumise vältimist ja rikkumise tagajärgede kõrvaldamist (Asjaõigusseadus 1993). Ühtlasi toob Asjaõigusseadus (1993) välja punkti, et omaniku õigused võivad olla kitsendatud ainult seaduse või teiste isikute õigustega. Omand üldisemalt, on liikumisvõimeline mõiste, võimaldades erinevaid tõlgendusi, mis tabavad tema erinevaid funktsioone millega omandi suhtes kehtivaid õigusi teostada (Rodgers 2009).

Omandivormidena tulevad üldjuhul arvesse eraomand (füüsiline ja juriidiline isik), munitsipaalomand ning riigiomand. Olgu etteruttavalt öeldud, et omandi ja sellega seotud õiguste (jahiõiguse) vaatlemisel tuleb käsitluse alla ka ühisomand (täpsemalt ühised õigused teatud objekti suhtes) ning õiguse hoidjate tegevusest tulenevad olukorrad. Samas leidub ka käsitlusi, kus looduslikke ressursse silmas pidades kasutatakse nelja omandirežiimi: vaba omand (nonproperty/open access), riigiomand, eraomand, ühisomand (Bromley 1991).

Üldine majanduslik heaolu enamikes ühiskondades on seotud nende loodusliku keskkonna jätkusuutliku kasutamisega. Keskkonnas toimuvad muutused, inimeste kasvavad vajadused, demograafilised muutused, majanduskasv – need aspektid on tihtipeale vastuolulised ja seetõttu on vajadus mõista suhteid ühiskonna ja muutuva keskkonna vahel, sh. taastuvate loodusressursside vahel (Bosquet *et al* 1993). Maaomanikel on siinjuures oluline roll – olla vahendajaks ressursi ja ühiskonna vahel.

Loodusressursside majandamine on alati seotud omandiga ja sellele kehtivate õigustega. Josef Šima (2006) väide, et omand on ühiskonna alustala võiks olla eelneva Bosquet *et al* (1993) arutelu lühikeseks kokkuvõtteks, ent Šima (2006) rõhutab siinjuures, et ühiskondliku rikkuse loomisel ületavad sotsiaalsed faktorid looduslikud (kliima, geograafiline asukoht, loodusressursside rohkus). Ainult sotsiaalse korra ja ratsionaalse majandusorganisatsiooni olemasolu korral on võimalik saavutada inimestel heaolu. Autor viitab selgelt asjaolule, et ühiskonna heaoluks ei piisa vaid ressursist ja

soodsatest tingimustest vaid vaja on ka toimivat ühiskondliku korda ja majandussüsteemi.

Omandi režiimide (era-, riigimaa jne.) ja maa ning selle ressursside kaudu saadavate toodete ja teenuste seotust on vähe uuritud. Nii toovad Archeson ja Archeson (2010) välja, et üks tükk eramaad võib toota nii isiklike hüvesid, avalikke hüvesid ja ühisomandi ressursse/hüvesid samaaegselt. Ühisomandi hüvis erineb avalikust hüvisest selle poolest, et esimese kasutamine vähendab hüvise kogust, mis jääb teistele tarbida. Klassikaliseks näiteks avalikust hüvisest on riigikaitse, mis muuhulgas oli mainitud ka eelmise metsaseaduse paragrahvis 34 metsa kasutamise viiside all (Metsaseadus 2006). Ühisomandi hüvise üheks kõige klassikalisemaks näiteks on aga kalastamine – tegevuse tulemusena väheneb teistele tarbijatele jäädav osa. Tegemist on selliste hüvistega, mille suurus või iseloom võib teha võimalike kasutajate väljaarvamise väga kalliks ja raskeks (kuid mitte võimatuks). Metsa poolt toodetavate/pakutavate avalike teenuste hulk on märkimisväärselt suur ning see on allikaks mitmesuguste huvigruppide vastandumisele. Seoses omandiõiguste piirkondlike erinevustega on tekkinud ilmselt ka jahiõiguse kaks suurt kontseptsiooni – Rooma ja Saksa (Coelho 2009).

Maaomandiga seotud õiguste ja loodusressursside majandamisega on seotud hulgaliselt aspekte ja probleeme. Ühiskonna lähenemine ulukimajandusele ja loodusele üldisemalt kujuneb sotsiaalsete ja poliitiliste muutustega ning teadmiste paranemisega looduslikest protsessidest (Feuereisel 2003).

2. Omandi- ja jahiõigus

Harold Demsetz (1967) arutleb, et omandiõigus on ühiskonna vahend või tööriist ja selle olulisus tuleneb faktist, et omandiõigused aitavad inimestel korraldada suhtlemist teistega, arvestades ja vastates sealjuures teatavatele ootustele seoses suhtlemisega (tehinguga). Omandi üle õiguse valdaja omab luba, ilma teiste nõusolekuta, käituda erinevatel viisidel. Ühiskonnas on loomulikult need käitumise viisid reguleeritud nii eetiliste tõekspidamistega kui ka kehtivate seadustega.

Õigustamaks omandi äravõtmist ei piisa siiski ainult avaliku huvi olemasolust. Vara äravõtmine peab demokraatlikus ühiskonnas olema ka vajalik, st. proportsionaalne võõrandamise eesmärgiks oleva avaliku huviga (Annus 2006). Siinjuures tuleb rõhutada, et igasuguse vara suurimateks väärtusteks on õigused, mis selle vara suhtes kehtivad. Need õigused määravad olulises ulatuses ka vara väärtuse. Piirates või ära võttes osa omanike õigustest, vähendatakse selle vara väärtust ja piiratakse omaniku võimalust oma maad majandada. Pikemas perspektiivis kujundavad sellised situatsioonid oluliselt omanike käitumist (nende tegemisi ja tegematajätmissi). Seetõttu tuleb ka omandiga seotud õiguste piiramisel/ära võtmisel silmas pidada Annuse (2006) poolt rõhutatud asjaolusid.

Sclaeger ja Ostrom (1993), Ostrom ja Sclaeger (1996), Agrawal ja Ostrom (2001) käsitlevad omandiõigust laiemalt kuid nende vaadeldavaks objektiks on enamasti ühisomand. Sellegipoolest võimaldab nende käsitus vaadelda erinevate huvigruppide või õiguste hoidjate õiguste kasutamise võimalusi.

Agrawal ja Ostrom (2001) defineerivad erinevad õiguste kimbud ning nad klassifitseerivad ka omandiõiguse hoidjad viite erinevasse kategooriasse – volitatud siseneja, volitatud kasutaja, volitatud taotleja, osaleja, omanik. Erinevatel huvigruppidel on erinevad õigused teatava objekti suhtes (Tabel 1).

Tabel 1. Õiguste hoidjad ning õiguste kimbud (Allikas: Agrawal ja Ostrom 2001)

	Omanik	Valdaja	Volitatud taotleja	Volitatud kasutaja	Volitatud siseneja
Juurdepääs	X	X	X	X	X
Väljavõtmine	X	X	X	X	
Majandamine	X	X	X		
Väljaarvamine	X	X			
Võõrandamine	X				

Juurdepääs ja väljavõtmine on tegevuse tasandil realiseeruvad õigused, millest esimene annab õiguse omanikule loa siseneda kindlale alale ning teine annab lisaks sisenemisele õiguse ka sealt toodet/teenust saada (näiteks kala püüda). Majandamist, väljaarvamist ja võõrandamist peetakse otsustamise tasandil realiseeruvateks õigusteks (ühisomandi puhul kollektiiv-otsustus). Majandamise õigus kätkeb endas õigust muuta majandamise muurit ja viise, muuta ressursi läbi selle parendamise. Väljaarvamine kätkeb lisaks eelmainitutele veel õigust otsustada kellel on juurepääsu õigused ja kuidas see õigus on üle kantav. Võõrandamine on üksnes omanikule kuuluv õigus, mis sisaldab võimalust (õigust) eelnevalt mainitud (ühete või mõlemat), otsustamise tasandil realiseeruvaid, õiguseid müüa või rentida.

Manuel Coelho (2009) rõhutab, et jahindus ja ulukite säilitamine on tihedalt seotud – jahindus peab lugu pidama ulukite säilitamise vajadusest ja viimane peab toetuma just jahindusele kui ühele meetodile, et oma eesmärged ellu viia. Ta toob välja, et sajandite jooksul on kujunenud kaks suuremat kontseptsiooni – Rooma ja Saksa – mis erinevad peamiselt just jahiõiguse seisukohast. Rooma kontseptsiooni järgi on uluk peremehetu vara (*res nullius*), mida igäüks võib omandada läbi küttimise (vt. lisaks Feuereisel 2003). Ta argumenteerib sealjuures, et selline jahikorraldus on nn. õiglane võitlus inimese ja looduse vahel – kui defineerida looduses olev objekt/subjekt vabana, teeb see võitluse inimesele loogiliseks ja eetiliseks. Lisaks rõhutab ta vaba maa ideed, mis viitab sellele, et jahimehel on vabadus teiste maadel jahti pidada, järgides sealjuures kehtivaid norme. Maa omanikule jäetakse sealjuures õigus inimeste väljaarvamiseks – mitte küll otseselt jahinduslikust tegevusest, vaid pigem lihtsalt juurdepääsust maaomandile.

Saksa kontseptsiooni seostab Coelho (2009) maaomandiga seotud privileegidega. Jahiõigus on selgelt seotud maa omandiõigusega viidates maaomaniku võimalusele selgelt määratleda omand kui selline, sh. jahipidamine. Tekib teatav seotus ka õigusega ulukitele, mis Rooma kontseptsiooni pooldajate arvates ei aita enam kaasa nende majandamisele ja kaitsele, kuna ulukite liikuvus ei võimalda selgelt määratleda ulukit kui omandit. Saksa kontseptsiooni pooldajad viitavad samas Rooma kontseptsiooni puudusele, et ulukite staatusest tingituna ei ole võimalik tegeleda efektiivselt säästva majandamisega, kuna ebamäärased ja defineerimata omandiõigused ja vaba juurdepääs ressursile tekitab olukorra, kus seda hakatakse üle kasutama. See on selge viide Garrett Hardini (1968) arutelule ühisomandi tragöödiast, mida on käsitlenud ka mitmed teised autorid (vt. Sclaeger ja Ostrom 1993; Ostrom ja Sclaeger 1996; Agrawal ja Ostrom 2001). Saksa kontseptsiooni pooldajad viitavad, et sellele probleemile on lahendus saadav just läbi eraomanike huvide arvestamise – viidatakse maaomanike huvile saada maksimaalset kasu pika aja jooksul, mis katab nii ressursi kasutamise (majanduslik pool) kui kaitse (ökoloogiline pool) seisukohad.

Manuel Coelho (2009) käsitlus on äärmiselt huvitav, kuid mõnevõrra robustne eristades selgelt kaks väga erinevat ja kohati äärmuslikku kontseptsiooni. Tänapäeva ühiskonnas võivad omandirežiimide, õiguste ja tegevusvaldkondade (põllumajandus, metsandus sh. jahindus) omavahelised suhted olla märksa keerulisemad, mistõttu on ka jahinduspoliitika kujundamine keerulisem, kui lihtsalt kahe kontseptsiooni vahel valimine.

Praktiliste näidete alusel on omandiõiguse ja jahioiguse aspektide illustreerimiseks vaadeldud kuute erinevat Euroopa riiki. Käsitletavad riigid jaotuvad kolmeks erinevaks piirkonnaks, mis erinevad nii geograafiliselt (ökoloogiliselt), majanduslikult kui ka ajalooliselt – Põhja-Euroopa, Kesk-Euroopa ning Ida-Euroopa (peatükid 4-6).

3. Ulukikahjustused ja nende kompenseerimine

Eelnevalt omandiga seotud õigusi ning maa ja/või metsaomandiga seotud kohustusi ja õigusi käsitledes ei puudutatud ühte olulist probleemi – varalised kahjud omandile. Antud juhul, vaadeldes jahiõigust ja maa- ning metsaomandit, tulevad kõne alla kahjustused metsas ning põllumajanduslikul maal.

Loomade elu sõltub paljuski olemasolevast taimestikust ning metsloomad pole siin mingiks erandiks. Toitudes taimedest ja seemnetest, mis maaomanikku majanduslikult ei huvita, võivad metsloomad maaomanikule vägagi kasulikuks osutada (kiirekasvuliste lehtpuude kärpimine okaspuunoorendikes). Samas on konfliktsituatsioonid ja metsa- või põllukultuuri omaniku pahameel kerged tulema, kui metsloomad kasutavad toiduks sel maal kasvavat sellist ressursi, mis on omanikule majandusliku tähtsusega. Inimesed on ekstensiivse põllu- ja metsamajandusega muutnud metsloomade elukeskkonda ja toitumisharjumisi ning seetõttu on inimeste kohustus jälgida metsloomade käekäiku muutunud tingimustes ka edaspidi. Nelson B. Kverno (1964) on metsakahjustused jaotanud kolme laia kategooriasse:

- 1) seemnete kahjustamine; 2) lehestiku ja võra kärpimine; 3) juurte ja koore kahjustused.

Täiendades eelnevat nimekirja kobraste poolt tekitatud üleujutustest tulenevate võimalike kahjustustega, suurkiskjate poolt tekitatavate kahjustustega ning võttes arvesse veel ulukikahjustusi põllumajanduslikul maal näeme, et metsloomade poolt tekitatavad kahjustused võivad olla väga märkimisväärsed. Kahjustuste tagajärjed pole samas nii ühekülgsed, kui esialgu võib tunduda. Tihiti räägitakse, näiteks noorendike tugeva kärpimise puhul, tehtud kulutuste (metsakultuuri rajamine) raisku minemisest. Samas võiks väga tugeva kärpimise korral rääkida ka ajalisest (samuti majanduslikust) kahjust, mis kulub täiendatud või taastatud kultuuril jõudmaks sellesse vanusesse ja kõrgusesse, mis tugeva kahjustuse eelselt oli.

Similä *et al* (2005) käsitlevad kahjustusi nende loomade poolt, kes on kaitse alla võetud ning toovad välja kolm tegevuste kategooriat, mis suures osas katavad kogu vajaminevate tegevuste osa, et kahjustusi vältida:

- 1) kaitstavate liikide arvukuse kontrollimine ja majandamine,
- 2) tehniliste võtete kasutamise toetamine, et kahjustusi ennetada,
- 3) kahjustuste kompenseerimine.

Huvitav on jälgida ajastute vahelisi erinevusi – Nelson B. Kverno (1964) toob välja kaks lähenemist, et metsloomade kahjustusi vähendada:

- 1) vähendada loomade arvukust (otsene ja kaudne võimalus ehk vastavalt kütmine, tapmine või manipulatsioonid elupaikadega või muid sigivust vähendavaid meetodeid kasutades).
- 2) vähendada majanduslikult oluliste objektide atraktiivsust (mehhaaniliselt või keemiliselt).

Kahjustuste kompenseerimine, kui eelnevalt mainitud tegevuste viimane etapp, tundub olevat enam põhjendatud kaitstavate liikide puhul, kuivõrd võimalikul kahju saajal pole võimalik oma vara kaitsta tulenevalt looma staatusest. Ulukite puhul on situatsioon justkui mõnevõrra erinev, kuna kahju saajal on võimalus (sõltuvalt kehtivast seadusandlusest) oma vara kaitsta. Kahjustused mingil alal muutuvad talumatult suureks ja majanduslikult laastavaks, kui ulukite arvukus muutub väga kõrgeks. Arvukuse sellised muutused on põhjustatud kellegi (jahiõiguse hoidja) tegemistest või tegemata jätmisest (võttes arvesse jahindust, kui ühte kahjustuste vältimise ja vähendamise meetodit).

Tulenevalt eelnevast on näha, kui oluline on selgelt määratleda jahiõigusega seotud õiguste ja kohustuste aspektid (jahiõiguse rakendamise võimalused, selle edasi andmine jne.). Vaadeldes näitena kehtivat Eesti jahiseadust näeme, et jahiõigus kuulub maaomanikule (maa omanik võib kindlatel tingimustel ise jahti pidada, jahinduse korraldamiseks tingimusi seada või jahipidamist keelata) seadusega sätestatud ulatuses (Jahiseadus 2002). Kui maaomanik on rendilepinguga jahiõiguse edasi andnud majandajale on ka majandaja vastutav selle eest, et ala majandataks vastavalt seatud kriteeriumitele. Paljuski sõltub õigus kompensatsioonile jahiõiguse kuulumisest ning

selle rakendamise võimalustest – mida rohkem on maaomanikul võimalusi oma vara kaitsmiseks (sh. tegeleda arvukuse reguleerimisega, jahinduse korraldamisega), seda enam tuleks maaomanikel taluda ulukikahjustusi (st. seda vähem oleks õigust kompensatsioonile). Arvestades veel siinjuures metsloomade erinevaid võimalikke staatusid (*res nullius*, *res omnium*) läheb kompensatsioonimehhanismide ja -võimaluste väljatöötamine keeruliseks.

Cyrille de Klemm (1996) on teinud kokkuvõtte erinevate riikide praktikatest ja olukordadest, tegelemaks metsloomade poolt põhjustatud kahjustustega. Tegemist on võrdlemisi vananenud andmetega ning seetõttu neid siinkohal eraldi ei käsitleta. Ometi on tegemist kompaktsel ülevaatega, mis annab hea ettekujutuse regionaalsetest erinevustest kompensatsioonisüsteemide rakendamisel. Lisaks on erinevatest riikidest saadud praktika põhjal tehtud kompaktsel ülevaade erinevatest kahjustuste kompenseerimise võimalustest. Ta jaotab finantsmehhanismid alljärgnevalt (de Klemm 1996):

1. Isiklik kindlustus,
2. Kompensatsioonid looduskaitsealadelt, -organisatsioonidelt – peamiselt seotud kaitstavate liikidega (suurkiskjad),
3. Riiklikud kompensatsioonid (avaliku võimu):
  - a. Otsesed kompensatsioonid – vastutava administratiivse üksuse/organisatsiooni eelarvesse eraldi sisse kirjutatud kindel summa (enimlevinud viis).
  - b. Riigiasutuste välja võetud kindlustus – väga vähe levinud ja konkreetse mehhanismi toimimine ebaselge. Põhineb administratiivüksuse kindlustuse võtmisel, et katta vastutus ulukikahjustuste esinemisel.
  - c. Kompensatsioonifondid – paljuski seotud kaitstavate liikide või kaitsealade läheduses esinevate kahjustuste kompenseerimisega. Võib esineda väga erineva iseloomuga fonde (eraldi ulukiliikide, kahjustuste iseloomu jm. alusel), kuhu makseid tehakse ka vastavate huvigruppide lõikes.
4. Tsiviilvastutus – jahiulukite (*res nullius*) puhul jahimeeste vastutus ulukikahjustuste eest ei saa põhineda omandil vaid pigem süül ja riskil. Sama

põhimõtte alusel võib vastutusele võtta ka maaomanikku, kelle süül/riskil esinevad kahjustused naabruses oleval omandil/varal.

- a. Süül põhinev vastutus – võetakse vastutusele jahimehed, kes on rentinud jahiõiguse mingil määratud maa-alal sh. võtnud üle kohustuse ennetada ulukikahjustusi (sõltub paljuski rendilepingu tingimustest). Seda kohustust mitte täites on jahiõiguse rentnik vastutav ulukikahjustuste eest.
- b. Umbvastutus – vastutuse ei põhine otseselt süül (tegevuse või tegevusetuse tagajärjel), vaid materiaalsel kahjul üldisemalt (selle olemasolul, tõestusel). Sellegipoolest on jahiõiguse hoidjal võimalus end vastutusest vabastada tõendades, et ta on kasutanud kõiki vahendeid, et kahjustust ennetada või et kahjustused oleksid esinenud olenemata olukorrast.
- c. Kompensatsioonifondid – fondid kuhu makseid teevad jahimehed, kusjuures fondid võivad põhineda nii umbvastutusel kui ka süül põhineval vastutusel. Fondid võivad olla loodud iga jahipiirkonna või munitsipaalüksuse kohta eraldi.

Jahiõiguse roll ulukite poolt tekitatud kahjustuste vältimiseks, talumiseks, ennetamiseks on väga suur. Kindlasti omab kahjustuste intensiivsus ja iseloom ka suurt mõju maaomanike käitumisele, mis vähemalt metsamajanduses tähendab pikaajalisi mõjusid metsandusele üldisemalt. Näiteks võib väga kõrge metskitse arvukuse juures omanik heal kasvukohal teha peapuuliigi valikul valesid otsuseid tulenevalt tema vähesest soovist investeerida kuuse- või männikultuuri, mille püsimajäämises võib kahelda. On ilmselge, et nii jahindus kui metsandus mõjutavad oluliselt teineteist ning nende käsitlemisel tuleks seda alati silmas pidada.

4. Põhjamaad

Skandinaaviamaade jahindus on pikaajaliste traditsioonidega. Sellele viitab juba Rootsi kuninga Gustav III 1789. aastal välja kuulutatud jahiseadus, mis andis võimaluse kodanikul pidada jahti omal kinnistul (Bergström *et al* 1992). Esimene suurem jahimeeste ühendus loodi Rootsis 1890. aastal – *Jägareförbundet* (Grahn 2009). Soome pole ka mingiks erandiks – ulukimajanduse kui teadliku tegevuse alguseks loetakse aastat 1864, kui loodi riigi esimene jahindusklubi (Salo 1976). Skandinaaviamaade jahindusele on iseloomulik arusaamine kohalikul tasandil tehtavate, ressursside majandamist puudutavate otsuste olulisusest (Pellikka 2005).

Ökoloogiliselt on Skandinaaviamaad väga varieeruvad, kuivõrd tegemist on pindalalt suhteliselt suurte riikidega ning kliimaatilised ja ökoloogilised tingimused on põhjalõuna suunas väga varieeruvad. Olulisteks suurulukiteks on põder (*Alces alces*), valgesaba-hirv (*Odocoileus virginianus*), metskits (*Capreolus capreolus*) ja metssiga (*Sus scrofa*). Populaarsed on ka jahilinnud, sh. kanalised.

Jahindusega on seotud Soomes ja Rootsis võrdlemisi suur hulk inimesi, mis näitab jahinduse, kui rekreatiivse tegevuse ja maa-majanduse ühe osa, olulisust riigis. Nii Soomes kui Rootsis on üle 300 000 aktiivse jahimehe.

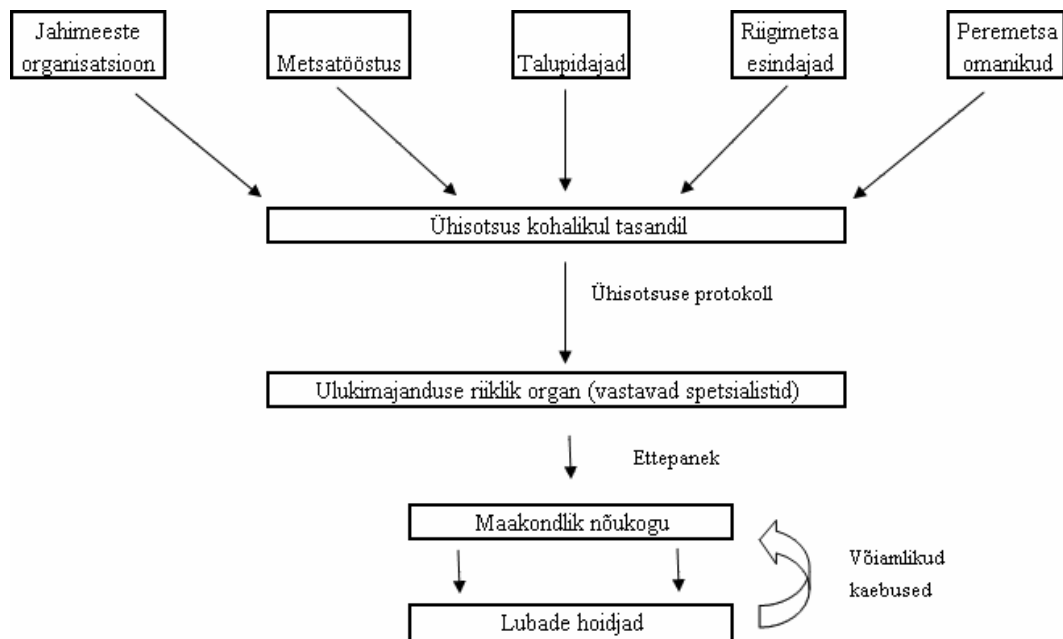
4.1. Rootsi

Nagu eelnevalt mainitud, ulatuvad jahinduse juured Rootsis 18. sajandisse. 1830. aastaks olid aga paljud liigid väljasuremise ohus, mis oli ka ajendiks *Jägareförbundet*-i (Jahimeeste Assotsiatsioon) asutamisele (Grahn 2009). 21. sajandi alguseks on Rootsis jahimehi ligikaudu 300 000 kellest 200 000 on ka eelnevalt nimetatud jahindusorganisatsiooni liikmed (*Jägerförbundet* 2010). Ulukifond on nüüdseks kujunenud mitmekesiseks ja rikkaks.

Rootsi on väga metsarohke riik – umbes 60% riigist on kaetud metsaga, millest 51% kuulub eraomanikele (füüsilised isikud, talumetsad), 24% metsamajandusettevõtetele ning 25% riigile ja teistele avalikele organisatsioonidele (Swedish Forest Agency

2010). *Skogsstyrelseni* (Rootsi Metsaamet) andmetel on füüsilisest isikust erametsaomanike keskmine omand 47 hektarit ning kokku on omanikke ligikaudu 350 000, kelledest ~70% elavad oma kinnistutel (Swedish Forest Agency 2010).

Jahiõigus kuulub Rootsis maaomanikule olenemata omandi suurusest ning kui omanikul puudub soov seda õigust isiklikult rakendada on omanikul võimalus see õigus osaliselt või tervikuna rentida ning samas on tal alati võimalus leping lõpetada (Jägerförbundet 2010, Jaktlag 1987, Grahn 2009). Eraomandil põhineva jahisüsteemi juured ulatuvad väidetavalt 13. sajandi keskpaika (Hunting in Sweden 2005). Ligikaudu pool maast Rootsis kuulub riigile ja ettevõtetele, kus jahiõigus renditakse välja individuaalsetele isikutele või organisatsioonidele (Hunting in Sweden 2005). Väiksemate eraomandite puhul teevad maaomanikud tihti koostööd, et luua suuremad jahialad, mis on eriti oluline põdra majandamisel. Piirkonna maaomanikud ühinevad ning jahiõigust rakendatakse ise või see renditakse (piirkond peab omama ühtset ringpiiri). Iga-aastaselt maksavad jahimehed jahipidamise eest tasu, kusjuures seda on võimalik teha näiteks postkontorites. 2003/2004 aasta vastava tasu suurus on 200 Rootsi krooni (Hunting in Sweden 2005). Sellele võivad lisanduda renditasud jahimaa eest. Paljudele maaomanikele on sissetulekud jahindusest olulise tähtsusega (Swedish Forest Agency 2010).

Joonis 1. Ekspertarvamused ja tihe koostöö huvigruppide vahel on põtrade laskekvootide kehtestamise aluseks. (Allikas: Grahn 2009).

Kõige olulisemal kohal on Rootsis põdrajaht, mille esimest nädalat peetakse paljude jahimeeste poolt pühaks. Eraldi luba lähebki vaja põdra, punahirve ja suurkiskjate jahiks (Grahn 2009). Iga-aastaste laskeliimitide väljatöötamist kirjeldab joonis 1. Regulasioonid ja piirangud piirduvad üldiselt jahiaegade kehtestamise, kasutatavate jahimeetodite, kaliibrите määramise ning põdra ja punahirve majandusplaanide kohustuslikkusega (Bergqvist 2010).

Ulukikahjustusi reeglina ei kompenseerita, kuigi eranditeks on siinjuures suurkiskjad, hülged ja teised kaitstavad liigid. Kuigi metssea ja põdra osas esineb konflikte puudub üleriigiline mehhanism ulukikahjustuste kompenseerimiseks (Grahn 2009, de Klemm 1996). Ulukikahjustuste kompenseerimise asemel on eeldatud maaomanike võimekust reguleerida ja taluda kahjustuste esinemist jahipidamisega ja jahioiguse rentimisest saadud tasuga (Bergqvist 2010).

4.2. Soome

Sarnaselt Rootsile on ka Soomes pikk jahimajanduslik ajalugu mida kõige kompaktsemalt ja ülevaatlikumalt on kajastanud ilmselt Leo J. Salo (1976). Praeguseks on Soome jaotatud 15 jahimajanduspiirkonnaks, mis koosneb omakorda 298-st jahinduslikust ühendusest, mis ühendab üle kolmesaja tuhande jahimehe (Härkönen 2009). Jahindusliku ühistegevuse traditsioonilisust ja pikaajalisust iseloomustab juba see, et Soome Jahimeeste Selts loodi 1921. aastal (Suomen Metsästäjäliitto 2010).

Jahimajanduspiirkondade ülesandeks on olla omamoodi teabekeskus, kuna korraldatakse väljaõppeid, korraldatakse ja kontrollitakse jahiühenduste tegevust ning antakse välja näiteks lube hirvlaste küttimiseks. Jahiühendused valivad piirkonnale 4-7 liikmelise juhatuse, millesse eraldi valitakse veel üks inimene regiooni maaomanike ühenduse kandidaatide seast. Kohalike jahiühenduste ülesanneteks on jahieksamite ja laskekatsete läbiviimine, jahindusliku järevalve tegemine ning jahimajandusega seotud konsultatsioonide ja nõuannete jagamine. Kohaliku jahiühenduse tegevuspiirkonnaks on vastav munitsipaalüksus. Nimetatud ~300 jahiühenduse sees on üle 4000 jahiklubi, millede tegevuspiirkondade ulatused varieeruvad 2000-10000 hektari vahel. Need klubid on üldiselt jahiõiguse hoidjad ning vastutavad jahimajandusliku tegevuse eest (jahipidamine, järevalve) oma piirkonnas (Härkönen 2009, Hunting in Finland 2010).

Soome paistab kõige rohkem silma ühe kõrgeima näitajaga Euroopas – jahindusega tegeleb ~6% elanikkonnast (Hunting in Finland 2010). Jahimehed on isikud, kes on tasunud iga-aastase jahimaksu (28 €) ja selleläbi saanud jahitunnistuse/loa (Suomen Metsästäjäliitto 2010, Härkönen 2009).

Kuigi jahindust mõjutavad väga erinevad regulatsioonid (vt Hunting in Finland 2010), siis jahiõiguse seisukohalt on kõige olulisemaks jahiseadus (Hunting Act 1993). Maaomanikul on õigus tegeleda jahindusega ning otsustada jahindusliku tegevuse üle omal maal. Jahiõigus käib kaasas omandiga ja omanikul on õigus rentida jahiõigust teistele osapooltele ning rendileping võib olla sõlmitud nii fikseeritud tähtajaga kui ka määramata tähtajaga (Hunting in Finland 2010, Härkönen 2010). Nagu eelnevalt sai kirjeldatud, siis jahipidamisega tegeleb üldiselt kindel klubi, kes maaomanikelt jahiõigust rendib. Sarnaselt Rootsile on ka Soomes teatavad kitsendused suurulukite

küttimisele – põdrajahiks on vaja minimaalselt 1000 hektarit, teiste hirvlaste (va. metskits) jahiks 500 hektarit. Metskitsile ja teistele ulukitele piiranguid pindala osas ei ole (Härkönen 2009).

Järgnevalt ülevaade jahiseaduses (Hunting Act 1993) leiduvatest, jahiõigust puudutavatest, põhimõtetest. Jahiõigust võib rentida tervikuna või osaliselt ning rendileping peab olema kirjalik ja allkirjastatud osapoolte poolt. Rentija ei tohi jahiõigust edasi anda ega seda omakorda rentida kolmandatele osapooltele ilma rendileandja nõusolekuta. Määramata ajaks tehtud rendilepingu lõpetamise soovist võib teada anda igal ajal ning selle jõustumine sõltub rendilepingus fikseeritud tähtajast. Kui lepingus puuduvad lepingu lõpetamise soovist etteteatamise tähtajad toimub see vastavalt seaduses ette nähtud korrale – kui lepingu lõpetamise soov on antud teada vähemalt 6 kuud enne jahiaasta lõppu, siis lõppeb leping selle jahiaasta viimasel päeval. Hilisemal teatamisel lõppeb leping teate esitamise jahiaastale järgneva jahiaasta viimasel päeval. Kui rentija ei maksa renditasu või mingil muul viisil ei tule toime sätestatud lepinguliste kohustustega või kasutab jahiõigust viisil mis pole lubatud, siis on rendile andjal õigus leping lõpetada ilma etteteatamata. Kui rendile andja ei suuda kinni pidada lepingulistest kohustustest on ka rendile võtjal õigus leping lõpetada ilma etteteatamata. Lisaks jahindusliku tegevuse läbiviimise võimalusele on rendile võtjal kohustus oma tegevuse käigus hoiduda kahju või ebamugavuste tekitamisest jahiõiguse rendile andjale.

Kuna 24% Soome metsamaast on riigi majandada (63% erametsad, 9% juriidilise isiku metsad), siis kuulub ka jahiõigus *Metsähallitus*-le (Metsaamet). Üldiselt rendib *Metsähallitus* jahiõiguse väiksematel valdustel kohalikele klubidele, kuid suurematel lahustükkidel (1000-250000 ha) korraldatakse jahinduslikku tegevust individuaalselt jahilube müües.

5. Balti riigid

Lisaks Balti riikidele toimusid olulised muutused jahinduses ka mitmetes teistes Ida-Euroopa riikides, mis taastasid oma iseseisvuse 90-ndate alguses. Totalitaarses ühiskonnas puudus eraomand – olid riigimetsad, sovhoosi- ja kolhoosimetsad. Vähemalt Eesti NSV-s korraldas jahimajanduse juhtimist ning kontrollimist Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeerium (Randla 1979). Taasiseseisvumise järgselt hakati endiseid maid tagastama nende õigusjärgsetele omanikele ning tekkis vajadus uuendada seadusandlust.

Oma faunalt on nii Eesti kui Läti rikkad – olemas on suurulukid nagu põder (*Alces alces*), metssiga (*Sus scrofa*), punahirv (*Cervus elaphus*). Samuti on elujõulised suurkiskjate populatsioonid. Eesti puhul on oluline ära märkida võrdlemisi head jahivõimalused veelindudele.

Eestis teatakse esimese jahimeeste organisatsiooni tekkimisest 1869. aastal Pärnus (EJS 2010). Suurimaks organisatsiooniks on aga 1967. aastal asutatud Eesti Jahimeeste Selts. Läti suurim jahimehi ühendav organisatsioon on 2000. aastal asutatud LATMA (Latvijas Mednieku Asociacija), mis kuulub ühtlasi ka rahvusvahelistesse organisatsioonidesse nagu FACE ja CIC (LATMA 2010).

5.1. Eesti

Kodanliku revolutsiooni järgselt (saanud alguse Prantsusmaal 18. sajandil) seostati jahiõigus maaomandiga. Uus kord juurdus 19. sajandi keskpaiku ka Eesti- ja Liivimaal, kuid rüütelkonna vastuseisu tõttu väga visalt. 20. sajandi algul kehtis siinmail 1892. aasta Vene jahiseadus ning see kehtis 1934. aastani, kui vastu võeti iseseisva Eesti esimene jahiseadus (Randveer 2003). Taasiseseisvunud Eesti esimene jahindust reguleeriv õigusakt võeti vastu 1994. aasta aprillis. Eesmärgiks oli maareformi perioodil jahimaade ja jahiulukivarude kasutamise reguleerimine (Riigikontroll 1996, Jahikorralduse seadus 1994). Jahikorralduse seaduse (1994) paragrahv 3 (jahiõigus) sätestab alljärgnevat:

- 1) Jahiõigus on maaomaniku õigus korraldada omal maal jahindust seadusega sätestatud korras või jahipidamine keelata.
- 2) Jahiõigus ei laiene maadele, kus kehtestatud kaitserežiim ei luba jahipidamist.
- 3) Jahimaaks arvatud riigimaal väljaspool riigijahipiirkonda ei tohi jahipidamist keelata.
- 4) Jahiõigust tohib edasi anda ainult Eesti Vabariigi kodanikule või Eesti Vabariigis registreeritud juriidilisele isikule.
- 5) Maaomanikuga on võrdsustatud õiguslikul alusel maa saanud talupidaja, kelle maavaldus ei ole veel kinnistusraamatusse kantud.
- 6) Jahil haavatud uluki jälitamist ajavahemikul päikesetõusust päikeseloojanguni ei ole maaomanikul või jahipiirkonna kasutajal õigust keelata.

Kehtiv jahiseadus (2002) sätestab jahioiguse paragrahvis järgnevat:

- 1) Jahiõigus on maaomaniku õigus seadusega sätestatud ulatuses ja korras oma maal jahindust korraldamiseks tingimusi seada, jahti pidada (küttida) või jahipidamist keelata.
- 2) Jahitunnistust omav maaomanik tohib oma kinnistul jahti pidada, välja arvatud suurulukitele, kui tema kinnisasja pindala ühes ringpiiris on enam kui 20 hektarit. Õigus jahti pidada laieneb maaomaniku vanematele, abikaasale ja lastele, kui nad omavad jahitunnistust.

Jahikorralduse seaduse (1994) paragrahv 4 tõi välja jahipiirkondade jagunemise – riigijahipiirkonnad, erajahipiirkonnad ning rendijahipiirkonnad. Rendijahipiirkond oli seaduse mõistes jahirendilepinguga kasutamiseks antud jahipiirkond jahimaa pindalaga ühes ringpiiris vähemalt 5000 hektarit. Ühtlasi sätestati, et rendijahipiirkonda jääva maa jahinduslikku kasutamist reguleerib maaomaniku või -haldaja ja jahirentniku vahel sõlmitud leping. Füüsilisest isikust maaomanik võis omal maal moodustada ka erajahipiirkonna (pindalaga ühes ringpiiris vähemalt 150 hektarit). Erajahipiirkonna moodustamiseks võisid füüsilistest isikutest maaomanikud ühendada oma maid või liita nendega lepingu alusel ühes ringpiiris teisi maid. Erajahipiirkonnad oli vajalik registreerida asukohajärgses omavalitsuses. Jahikorralduse seadus (1994) sätestas, et jahindust erajahipiirkonnas korraldab jahipiirkonna valdaja jahilulukivarude kasutamise

lepingu alusel ning kahe või enama valdajaga erajahipiirkonnas korraldatakse jahindust selleks moodustatud ühingu põhikirja või ühistegevust reguleeriva lepingu alusel.

Kuni 2003. aastani ei moodustatud ühtegi erajahipiirkonda ja küllap olid selleks ka objektiivsed põhjused nagu omandireformi venimine, maaomanike vähene motiveeritus või üleminekuühiskonnale omased muud tegurid (Niitsee 2009). Oluline on märkida, et nii kehtivas seaduses (Jahiseadus 2002) kui ka jahikorralduse seaduses (1994) on mõlemas sätestatud, et jahioigus on maaomaniku õigus seadusega sätestatud ulatuses jahindust korraldada või jahipidamine keelata. 2002. a. jahiseadusega lisandub veel klausel, et maaomanik omab õigust ka ise jahti pidada (küttida), kuigi küttimise õigus laieneb vaid maaomanikele, kes omavad jahitunnistust ning kelle kinnisasja pindala ühes ringpiiris on enam kui 20 hektarit.

Lisaks jahikorralduse seadusele ja jahiseadusele on omandisuhteid, omandil viibimist ning ulukite staatust käsitletud ka asjaõigusseaduses (1993). Nii on viimases välja toodud klausel, et metsloom on peremehetu, kui ta on looduslikus vabaduses (Asjaõigusseadus 1993).

Jahioiguse seisukohast on oluline välja tuua ka kehtiva jahiseaduse (Jahiseadus 2002) paragrahvi 8 lõike 2 punktid (jahipiirkonna kasutusõiguse loale lisatakse):

- 1) jahipiirkonna piirikirjeldus ja kaart,
- 2) maaomaniku või -valdaja ja jahipiirkonna kasutusõiguse saanud isiku (edaspidi jahipiirkonna kasutaja) vahel sõlmitud kirjalik leping või maaomaniku või -valdaja kirjalik nõusolek maade jahimaana kasutamise võimaluse ja jahipidamise tingimuste kohta või maaomaniku kirjalik jahipidamise keeld. Riigimaasse puutuvalt ei tohi nimetatud leping või nõusolek ette näha tasu võtmist maade jahimaana kasutusse andmise eest.

5.2. Lāti

Geograafiline asukoht, kliima, floora, fauna ja riigi ajalugu moodustavadki jahinduslike traditsioonide ja praktikate taustsüsteemi Lātis. Põhinedes peamiselt küll Saksa süsteemile on jahipidamine ja ulukimajandus Lātis mõjutatud Rootsi, Poola ja Vene traditsioonidest (Latvijas... 2010).

Lāti ligikaudu 64000 ruutkilomeetrilisest pindalast ~50% moodustab mets ning 34% põllumajanduslik maa (Muiznieks 2009). Valdav osa põllumajanduslikku maad ning umbes 43% metsamaast kuulub eraomanikele (Latvijas Valsts Meži 2010). Lātis on sarnaselt Soomele suur osakaal riigijahipiirkondadel ning nende haldamine kuulub Lāti Riigimetsade majandaja (LVM) juures vastava üksuse pädevusse.

Kogu jahinduslik süsteem muutus oluliselt 1991. aastal kui taastati iseseisvus. Jahiseadus koos teiste vajalike lisasätetega, mis vastasid Euroopa Liidu nõuetele, võeti vastu 2003. aastal (LATMA 2010). Lisaks Lāti Riiklikule Metsaametile (SFS), kes teostab kontrolli jahialadel, osaleb seadusloomes, tegeleb jahinduslike koolitustega, on seadusega sätestatud ulatuses kontrollifunktsioone kandmas ka Keskkonnaministeerium ja Politsei. Lāti Riiklik Metsamet korraldab samuti ulukiseiret (sh. 22 imetajat ja mõningad jahilinnud) Põllumajandusministeeriumi poolt väljatöötatud meetoodika alusel kaasates sealjuures jahimehi (SFS 2010).

Kuigi EL nõuetele vastava jahiseaduse loomiseni jõuti 2003. aastal, siis esimene taasiseseisvunud Lāti jahiseadus võeti vastu 1995. Seadusega sätestati jahiõiguse põhimõtted, kinnitati ulukiliigid ning küttimise meetodid jpm. Märkimist väärib asjaolu, et juba siis oli seadusesse sisse kirjutatud, et lisaks jahiloale vajab jahimees juurdepääsu maale sh. lepingulisi suhteid nendega kellele jahiõigus kuulub (maaomanikud). Järevalve ja administreerimise funktsioonid omistati riigile (Ministry of Environmental Protection and Regional Development) ning selle eest vastutab Riiklik Metsamet. Samas tuuakse välja ka maaomaniku vastutus kontrollida jahinduslikku tegevust omal maal (National... 1998).

Hetkel kehtiv jahiseadus sätestab jahiõiguse punktides, et jahiõigus on maaomaniku või maa kasutaja õigus kinnistul jahti pidada seadusega sätestatud ulatuses. Jahiõigust võib maaomanik ise rakendada või rentida teistele (Medību likums 2003, Dombrovska 2010). Vastavalt jahiseadusele on sätestatud ka minimaalsed territooriumid, mis on teatud ulukiliikide (metskits, metssiga, hirv ja põder) järgi jaotatud alljärgnevalt (Medību likums 2003):

1. metskits 200 ha,
2. metssiga, emane punahirv ja vasikad 1000 ha,
3. isane punahirv 2000 ha,
4. põder 2500 ha.

Jahiõiguse kasutaja (maaomanik, rentnik) vastutab ulukite tekitatud kahju ees põllumajandusele ja metsadele, kui lepingus ei ole sätestatud teisiti. See tähendab, et maaomanik ei saa kahjustuste eest kompensatsiooni, kui puudub leping jahindusklubiga või maaomanik ei ole registreerinud oma jahiala, mis peab olema piisavalt suur, et jahtida nelja põhilist ulukiliiki (Dombrovska 2010). Linda Dombrovska (2010) toob Läti jahisüsteemi puhul välja suurel hulgal probleemseid kohti:

1. paljudel juhtudel ei leita maaomanikke üles, sest nad elavad välismaal või linnas,
2. maaomanikele ei meeldi üldiselt jahindus,
3. maaomanikele ei meeldi need konkreetset jahindusklubid või jahimehed isiklikel põhjustel,
4. maaomanikud tahavad, et jahimehed maksaks märkimisväärseid summasid jahiõiguse rentimise eest. Samal ajal nõuavad nad, et jahimehed vastutaksid ulukite tekitatud kahjude eest.

Dombrovska (2010) toob välja veel mitu väga olulist aspekti – vajadus sõlmida suur hulk lepinguid maaomanikega muudab jahimeeste olukorra raskeks ning tekkida võivad n-ö. valged laigud (alad mida pole suudetud lepinguga katta) saavad tihtipeale probleemiks teistele maaomanikele, sest neil aladel ei saa jahimehed ulukite populatsiooni hallata ning märkimisväärsed ulukikahjustused võivad seetõttu teiste maaomanike maadel siiski esineda. Lisaks eelnevale toob ta välja veel konfliktsed

suhted maaomanike ja jahimeeste vahel ning loendamisega seotud probleemid. Nimelt on ulukite loendusandmed ebatäpsed, kuna jahialad on liiga väikesed, et säilitada püsivat loomapopulatsiooni (sh. samu loomi loendatakse mitmekordselt, mille tagajärjeks on ulukiressursi ülekasutamine).

6. Kesk-Euroopa

Kesk-Euroopa jahindus on väga pikaajaliste traditsioonidega ning esimesed märged jahimajanduslikust tegevusest pärinevad juba eelmise aastatuhande algusest. Pika aja jooksul on välja kujunenud rikkalik pagas traditsioone – riietus, koerte kasutamine, jahikombed, trofeekultus, jäägrikel jne.

Ulukifond Kesk-Euroopas on aga erinev, kui seda eelnevalt käsitletud riikides – suurkiskjate roll on vähene või olematu, rikkalikult esineb erinevaid sõralisi ja metsliga. Väikekiskjana on populaarseim ja kõige rohkearvulisem rebane (*Vulpes vulpes*) ning väga levinud on jahipidamine lindudele (jahifaasan, pardid, tuvid).

Jahinduslikud regulatsioonid, klubiline tegevus ja organiseeritus on väga pika ajalooga, millest tulenevalt on väljakujunenud traditsiooniliste kommete, jahiviiside, jahindusliku mõtlemise roll väga suur. Teatav prestiiž, mis jahimeheks olemisega kaasas käib, on kindlasti üks paljudest põhjustest miks üldse jahimeheks hakatakse.

6.1. Saksamaa

Saksamaa jahindus seostub ilmselt paljudele kõrge kultuursusega (jahikombed, jäägrikel) ja küllap on selleks ka põhjust, kuivõrd organiseeritud jahinduslikel tegevustel on pikk ajalugu. Saksamaale on iseloomulik, et ei räägita niivõrd jahindusest vaid ulukimajandusest ja jahipidamisest sealhulgas, kui ühest ulukimajanduse osast. Läbi ajaloo on jahindus seotud olnud aadelkonnaga – 16. sajandil oli jahipidamise õigus selgelt privileeg ja staatuse märk. 1848. aasta revolutsiooni järgselt valitses aga vaakum, mis põhjustas paljude liikide arvukuse radikaalse kahanemise. Ometi suudeti uute tingimustega kohaneda ning revolutsiooni järgselt saavutas ulukimajandus uue kvaliteedi.

Aldo Leopold, ulukimajanduse (wildlife management) põhimõtete üks rajaja, defineerib ulukimajandust, kui kunsti majandada maad tervikuna selliselt, et oleks tagatud iga-aastane jätkusuutlik kogus ulukeid. Ulukimajanduse, kui põhimõtte, juurdumisel Saksamaal on suur roll mängida faktil, et suurkiskjate roll teiste loomade

populatsioonide reguleerimisel on olematu (Schaller 2007). Kuivõrd nende puudumine on varasemalt tekitanud märkimisväärseid kahjustusi metsakultuuridele, siis on jahimeeste roll ulukite majandamisel märkimisväärselt suurem. Seda enam, et mõistetakse ja väärtustatakse mitmekesiste ja tervete metsade rolli täita olulisi funktsioone ühiskonnale ja keskkonnale (Schaller 2007). Ligikaudu 90 miljoni elanikuga riigis, mis on piirkonniti väga erineva iseloomuga, on metsade looduskaitse, rekreatiivsed ja majanduslikud eesmärgid väga suure tähtsusega. (Hunting in Germany 2003, Schaller 2007). Saksamaal on 32% maast kaetud metsaga ning sealjuures on erametsade osakaal 43% (Schaller 2007). Erametsaomanikke on kaks miljonit ning keskmise omandi suuruseks on 2,5 hektarit (Mrosek *et al* 2005 Schaller 2007 kaudu).

Jahinduspoliitika kujundamise roll on riigil – Looduskaitse ja Keskkonnaministeeriumil (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit) ning Põllumajandusministeeriumil (Bundesministerium für Verbraucherschutz, Ernährung und Landwirtschaft). Olulist rolli poliitika kujundamises mängivad ka jahimehed läbi ühendavate organisatsioonide. Suurim neist on Saksa Jahimeeste Assotsiatsioon (Deutscher Jagdschutz-Verband e.V.) ühendades ligikaudu 84% Saksamaa ~350 000 jahimehest (Hunting systems... 2010, Hunting in Germany 2003). Markus Schaller (2007) rõhutab, et kuigi jahimeeste osakaal on alla ühe protsendi elanikkonnast on nad siiski poliitiliselt ja majanduslikult olulised inimesed ning omavad mõjuvõimu, et oma eesmärgid saavutada. Keskseks seaduseks on föderaalne jahiseadus (Bundesjagdgesetz) mis võeti vastu 29. septembril 1976 (Bundesjagdgesetz 1976, Hunting in Germany 2003). Bundesjagdgesetz on üldine raamistik liidumaade vastavate õigusaktide kehtestamisel.

Jahiõigus on selgelt seotud maaomandiga ning 89% Saksamaa pindalast on jahinduslikus kasutuses. Bundesjagdgesetz (1976) sätestab, et minimaalseks jahiala pindalaks on 75 hektarit (terviklikus ringpiiris) jättes sealjuures liidumaadele vabaduse seda vastavalt seadusele korrigeerida. Nii on näiteks Baieri liidumaal selleks miinimumiks 81,755 hektarit (Schaller 2007). Selline kummaline suurus tuleneb ajaloolistest põhjustest ning ulatub aastasse 1850. Maaomanik, kes pindala kriteeriumi täidab saab ainuisikuliselt otsustada kas kasutada jahiõigust ise või see rentida. Kui

maaomanik ei täida pindala kriteeriumit moodustatakse automaatselt jahinduslik ühistu – Jagdgenossenschaft – mis omakorda on jaotatud jahialadeks. Ühistu liikmeskond otsustab ühiselt (üldkoosolek) jahiõiguse rakendamise üle nendel aladel (jahiõigus kuulub moodustatud ühistule). Renneke (2004) on kalkuleerinud, et Saksamaal on jahialasid 70 000 keskmise pindalaga 450 hektarit ning rendihinnad varieeruvad sõltuvalt kütitavate ulukite mitmekesisusest ja rohkusest 1 ning 150 Euro vahel hektari kohta. Schaller (2007) rõhutab, et kuna paljud maaomanikud pindala kriteeriumit ei täida, siis otsustatakse jahiõiguse rakendamise üle ühistutes, mis piirab maaomanike otsustusvabadust jahiõiguse rakendamisel. Just see on ilmselt põhjus, miks seaduslooja on andnud maaomanikele õiguse nõuda kompensatsiooni jahiõiguse rentijalt ulukikahjustuste eest. Maaomanikud ei saa aga kompensatsiooni igal üksikjuhul, vaid olulisel kohal on ka maaomaniku enda käitumine. Schaller (2007) toob näiteks hariliku pöõgi (*Fagus sylvatica*) kultiveerimise aladele, kus see on harvaesinev liik (näiteks põline kuuse enamusega ala). Sellisel juhul riskib maaomanik oluliste kahjustuste tekkimisega ning kui kultuuri aiaga ei piirata pole maaomanikul õigust kahjustuste eest kompensatsiooni nõuda.

Jahindusliku järelvalve (jahiõiguse kasutamise kontroll) on paljuski maaomanike/rentnike kohustus. Kontrollifunktsioone võivad rakendada riigimaadel vastavad töötajad ning kontrollimise õigus on politseil.

6.2. Tšehhi

Tšehhi jahindus on Kesk-Euroopale tüüpiline – väga pika ajalooga, kõrge jahikultuuri ja rikka ulukifondiga. Jahipidamist ja jahiõigust puudutavad esimesed reeglid pärinevad 10. sajandi lõpust. Esimese eraldiseisva jahimajandust puudutava õigusaktini jõuti 1866. aastal ning selles seoti jahiõigus maaomandiga, fikseeriti mõningate liikide puhul jahipidamise ajad ning jahipidamise eelduseks kehtestati vastava loa olemasolu. Kogu Tšehhi ajaloo vältel on jahipiirkondade minimaalsed suurused olnud suhteliselt väikesed, ulatudes peale 1962. aastal vastu võetud seadust maksimaalselt 500 hektarini. Sama seadusega seoti jahiõigus lahti maaomandist. Muudatus toimus 2001. aastal, kui minimaalseks pindalaks jäi 500 ha (tarastatud ulukiaiad 50 ha) ning jahiõigus seoti taas maaomandiga ning riikliku administratsiooni roll jäi piirduma vaid ulukimajandusliku

järelvalvega. Tšehhi jahimeeste klubilise tegevuse algus on samuti pika ajalooga. 1695. aastal loodi Püha Hubertuse Ordu ning 1699. aastal Hosini jahimeeste vennaskond. 20. sajandi jooksul on loodud juurde hulgaliselt jahimehi ühendavaid klubisid (Game management in... 2005).

Tšehhi Põllumajandusministeeriumi poolt publitseeritud trükis Game Management in the Czech Republic (2005) toob välja mõningaid numbrilisi näitajaid riigi jahinduse kohta (Tabel 2). Jahipiirkondade kogupindala ulatub Tšehhis ligikaudu 6,8 miljoni hektarini.

Tabel 2. Jahinduslikuks tegevuseks kasutatavad maad

Maakategooria	Osakaal (%)
Põllumajanduslik maa	56,6
Metsamaa	37,8
Veekogud	1,4
Muud alad	4,2

Jahipiirkondi on Tšehhis hinnanguliselt 5620 (lisaks 166 tarastatud ulukiaeda kogupindalaga 42 600 hektarit) ning keskmine jahipiirkond on 1200 hektarit suur (Game management in... 2005). Erajahipiirkondi on ligikaudu 1600 kogupindalaga ca 2 miljonit hektarit. Nendest umbes 700 omanikku (~1 miljon ha) on ise piirkonnas ka jahinduse korraldajad, ülejäänud juhtudel on jahiõigus renditud. Maaomanike ühinemise järel tekkinud jahipiirkondi on vastavalt 4000 (~4,8 miljonit ha jahimaid). Jahimehi on ~95 000 (Czech statistical office 2010).

Jahiõigus kuulub Tšehhis maaomanikule, kellel on õigus ise jahti pidada või jahiõigus rentida (muulhulgas on fikseeritud, et rendileping sõlmitakse kümneks aastaks). Jahipiirkonnad jagunevad kaheks – erajahipiirkonnad (võimalik rajada, kui maaomand ühes ringpiiris on piisava suurusega, milleks on 500 hektarit) ja kollektiivsed jahipiirkonnad (maaomanikud on ise moodustanud jahipiirkonna, mille suurus ühes ringpiiris on vähemalt 500 hektarit). Eraldi käsitletakse ulukiaedu (minimaalse pindalaga 50 ha), kus loomad ei ole vabad (Game Management Act 2001).

Kollektiivsed jahipiirkonnad seatakse kokku ühinguna maaomanike poolt, kes moodustavad ka konkreetse jahipiirkonna liikmeskonna. Liikmeskond võib ise jahiõigust kasutada või selle rentida (seda otsustatakse ühiselt liikmeskonna siseselt). Seadus rõhutab, et jahipiirkond (Hunting Guild seaduse inglisekeelses versioonis), kui ühendus või selts, ei tohi tegeleda majandustegevusega ega omada organisatsioonilisi üksusi. Piirkond saab nime mõne munitsipaalüksuse järgi, mida piirkond katab (Game Management Act 2001)

Majandusplaanid koostab jahipiirkonna kasutaja koostöös (juhul kui kasutajaks on rentnik) maaomanikuga, kusjuures riik sekkub siis, kui jahipiirkonna kasutaja ja maaomanik ei nõustu tingimustega majandusplaanis (Game management in... 2005, Game Management Act 2001).

Kahjustuste käsitlemine on võrdlemisi mastaapne hõlmates kahjustusi põllukultuuridele ja metsanoorendikele, aga samas ka kahju, mida on võimalik tekitada ulukitele neid surmates (salaküttimine) või nende elupaiku kahjustades. Seda kahjustuse liiki on käsitlenud J. Feureisel (2003) tuues välja mitu olulist vasturääkivust. Nimelt on Tšehhis sarnaselt enamusele Euroopale ulukite staatus *res nullius*, mis tähendab, et võimatu on nõuda kahjustuse millegi eest, mis pole su vara (näiteks salaküttilt kompensatsiooni), kuid mis võib varaks saada rakendades isikule kuuluvat jahiõigust. Autor arutleb, et sellistes olukordades on vaja selget riikliku struktuuri, kes selliste olukordadega tegeleks.

Ulukikahjustuste hindamisel on aga oluline märkida, et kahjustust mõistetakse tõe poolest kahjuna omandile, kui seda saab hinnata rahas (Feuereisel 2003). Siin tuleb eristada otsest kahju, vigastamist ja saamata jäänud tulu. Eristatakse kolme kahjustuse liiki – kahjud mis on tekkinud jahipiirkonna kasutamisest, ulukikahjustused ning kahjustused ulukitele. Ühtlasi tuuakse välja, et kui jahiõigus on renditud mõnele jahiseltsile, siis kahjustuste eest on vastutavad kõik seltsi liikmed ühiselt ja solidaarselt. Samas rõhutatakse ka maaomanike kohustust kasutada ulukikahjustusi ennetavaid meetodeid. Kahjustused, mida põhjustavad loomad kelle arvukuse reguleerimine pole lubatud, kompenseerib riik (Game Management Act 2001).

Arutelu

Bosquet *et al* (1993) tõdeb, et majanduslik heaolu on seotud loodusliku keskkonna jätkusuutliku kasutamisega ning seetõttu on oluline mõista suhteid taastuvate loodusressursside, muutuva keskkonna ja ühiskonna vahel. Ka Feuereisel (2003) väidab, et ühiskonna lähenemine ulukimajandusele kujuneb sotsiaalsete ja poliitiliste muutustega ning teadmiste paranemisega looduslikest protsessidest. Seega, kui meil on olemas teadmised ulukimajanduse bioloogilistest alustest (jätkusuutlik majandamine), on oluline kaardistada ühiskonna ootused (mis on kujunenud läbi sotsiaalsete ja poliitiliste muutustega) ulukimajanduse osas. Ühiskonna alustalaks on sealjuures omand (Šima 2006). Nii Josef Šima (2006) kui Bosquet *et al* (1993) väidavad, et see on üks majandusliku heaolu saavutamise viise. Omandi, kui vara, väärtuse määravad paljuski õigused, mis selle vara suhtes kehtivad. Maa ja selle majandamine toodab läbi teenuste ja ressursside väga erinevaid hüvesid. Tükk maad võib toota isiklikke, avalikke ja ühisomandi hüvesid (Archeson ja Archeson 2010). Kõikide nende hüvede suhtes peavad kehtima selged õiguslikud reeglid, mis võimaldaks jätkusuutliku majandamist ning selleläbi majandusliku lisandväärtuse saamist. Probleemseks situatsiooniks kujunevad ühisomandi hüvistega seotud õigused, kuivõrd selliste hüviste tarbimine vähendab hüvise kogust, mis jääb teistele tarbida.

Jahipidamine on olemuslikult ühisomandi hüvis ning seetõttu on tekkinud ka konfliktid maaomanike ja jahimeeste vahel. Jahinduslik tegevus mõjutab ka teisi valdkondi nagu põllumajandus ja metsandus. See on põhjuseks miks jahindust tuleks käsitleda maa-majanduse ühe osana ning integreerida seda rohkem teistesse valdkondadesse. Nende küsimuste üheks võimalikuks lahenduse võtmeks on jahiõigus. Vaadeldud riikide puhul on jahiõigus selgelt seotud maaomandiga, kusjuures sellise mudeli ajalugu on pikk (vt. Randveer 2003, Demsetz 1967). See on selge ühisosa enamike riikide jahiseadustest. Ometi ilmnevad regionaalsed erinevused ja takistused jahiõiguse rakendamisel. Üldjuhul on enimlevinud takistuseks pindala kriteerium, mis tähendab, et jahinduslik tegevus on lubatud vaid kindlal, miinimumpindalast suuremal, territooriumil. Samas võivad eksisteerida süsteemid, kus jahipiirkonnad moodustatakse maaomanike soove mitte arvestavalt ning maaomanikel puudub reaalne võimalus jahindust korraldada.

Tuleb muidugi rõhutada, et isegi väikeste miinimumpindalade juures (Saksamaa näide) ei pruugi maaomanik otsustamises kunagi vaba olla (eeldusel, et jahipiirkonna moodustamiseks on vaja teha naaberomanikega koostööd). Fikseeritud jahipiirkonnad ning suur miinimumpindala (näiteks Eestis 5000 ha) on selgelt jahiõiguse rakendamise seisukohalt ebapraktilised. Väiksemad jahipiirkonnad võimaldaks jahiõigust rakendada oluliselt paindlikumalt ning oleks administratiivselt (lepingute sõlmimine) lihtsamad hallata. Väikeste piirkondadega tekib samas aga rida probleeme, millest üks on kahtlemata ulukite loendus ning sellest lähtuv majandamine. Linda Dombrovska (2010) rõhutab, et väikeste piirkondade puhul toimub ulukite üleloendamine ning seetõttu ka ülekasutamine. Dombrovska (2010) poolt välja toodud probleemsed kohad Lätis on:

1. paljudel juhtudel ei leita maaomanikke üles, sest nad elavad välismaal või linnas,
2. maaomanikele ei meeldi jahindus,
3. maaomanikele ei meeldi konkreetsed jahindusklubid või jahimehed isiklikel põhjustel,
4. maaomanikud tahavad, et jahimehed maksaks märkimisväärseid summasid jahiõiguse rentimise eest. Samal ajal nõudes, et jahimehed vastutaksid ulukite tekitatud kahjude eest.
5. vajadus sõlmida suur hulk lepinguid maaomanikega muudab jahimeeste olukorra raskeks ning tekkida võivad n-ö. valged laigud (alad mida pole suudetud lepinguga katta).
6. ulukite loendusandmed ebatäpsed, kuna jahialad on liiga väikesed, et säilitada püsivat loomapopulatsiooni.

Need probleemid on iseloomulikud süsteemile, kus jahipiirkonnad ja seal tegutsevad jahiühendused on üldjuhul suuremal või vähemal määral fikseeritud. Olgu siinjuures öeldud, et mida suuremad on piirkonnad, seda enam võib eeldada loetletud probleemide esinemist (va. loenduse küsimus, kus suurem ala annab parema tulemuse). Selline süsteem on jäik ning administratiivselt raske hallatav. Samuti ei pruugi see süsteem võimaldada maaomanikel jahiõigust rakendada ulatuses, mida soovitakse, sest selle ülesehitus on vastupidine üldlevinud kontseptsioonile (jahimees otsib maaomanikku). Paindlikum oleks süsteem, kus maaomanikud moodustavad ise jahipiirkonnad (näiteks

munitsipaalüksuse piire järgides) ning kollektiivselt otsustatakse kas kasutatakse ise jahioigust või see renditakse osaliselt või täielikult. Sellises süsteemis puudub vajadus sõlmida suurt hulka lepinguid ning maaomanikel oleks võimalus valida omale meelepärane rentnik. Rendi hind kujuneks turul vastavalt nõudlusele ja pakkumisele. Kuivõrd jahioiguse rakendamine on maaomanikule vabam ei oleks vaja ülal pidada kohmakaid kompensatsioonimehhanisme (va. kaitsealuste liikide poolt tekitatud kahjustused, sest kahju saajal pole võimalik oma vara kaitsta tulenevalt looma staatusest), kuivõrd saab eeldada maaomanike suuremat võimet reguleerida ja taluda kahjustuste esinemist jahipidamise ja jahioiguse rentimisest saadud tasuga.

Kui leidub maaomanikke, kes ei soovi jahipidamist omal maaomandil näha ja jahipidamise keelavad, siis võivad tekkida probleemid sellega, et need alad muutuvad omamoodi ulukite pelgupaikadeks, mis raskendavad liikide majandamist ning võivad põhjustada seetõttu teistel ümberkaudsetel aladel märkimisväärseid ulukikahjustusi. Tekiks sarnane n-ö. valgete laikude situatsioon nagu Linda Dombrovskaja (2010) kirjeldab. Üks võimalikest lahendustest oleks de Klemmi (1996) poolt välja toodud finantsmehhanismide rakendamine (süül põhinev vastutus) maaomaniku peal, kelle süül/riskil esinevad kahjustused naabruses oleval omandil/varal. Maaomanikud peavad siinjuures mõistma, et ulukimajandus on maa-majanduse üks osa.

Ka eelnevalt käsitletud loendamise ja majandamise probleemistikule oleks üheks lahenduseks see, kui viia, vaatamata väikestele jahipiirkondadele, ulukite loendamine jahipiirkondade üleseks tegevuseks. Saadav andmestik võimaldaks jahipiirkonna kohta koostada pikemaajalisi majandusplaanide. Coleho (2010) viide Saksa kontseptsiooni pooldajate argumendile, et maaomanike täiendav huvi on saada maksimaalset kasu pika aja jooksul on omamoodi alus sellele, et maaomanikud on soovi korral suutelised ulukimajandusega tegelema ja/või seda korraldama. Rõhutada tuleb, et tarvilik on siinjuures saada selgust, kas see ühiskonna osa (maaomanik) omab soovi ja tahet jahinduses rohkem tegev olla.

Mis puudutab ulukite staatust, siis looduses vabana elava uluki staatus *res nullius* (peremehetu vara) tagab jahipidamise õigluse ja eetilise nagu rõhutab ka Manuel Coelho (2009).

Eestis kehtiva korra ja vaadeldud riikide suurimad erinevused seisnevad jahipiirkondade suurustes, ulukite staatustes (väike- ja suuruluk), jahioiguse rakendamise võimalustes, aga ka ulukipopulatsioonide erinevuses. Eestis kehtiv minimaalne pindala ei võimalda maaomanike kaasamist jahinduse korraldamisse sellises ulatuses nagu teistes vaadeldud riikides. Ka jahioiguse rakendamisel ollakse piiratumas seisus, raskendatud on meelepärase rentniku saamine. Üldiselt on need takistused ja probleemid seotud jahipiirkondade minimaalse ala (5000 ha) kriteeriumiga ning asjaoluga, et piirkondade süsteem on jäik. Esile tuleb tõsta Eesti silmapaistvat erinevust teiste vaadeldud riikidega – suurkiskjate olemasolu (võrdlusel Kesk-Euroopa maadega) ja nende asustustihedused (võrreldes Soome ja Rootsi) on märkimisväärsed. Paljude väikeulukite puhul on Eesti selgelt kehvemas olukorras (näiteks kanaliste olukord võrreldes Põhjamaadega ja jäneste arvukus Kesk-Euroopaga). Kuivõrd need väljatoodud erinevused on seotud jahipiirkondade suurustega jääb siiski selgusetuks. Ka ulukite staatused on erinevad – enamikus vaadeldud riikides on näiteks metskitse ja metssea küttimine vabam. Nii on näiteks metskits Soomes olnud 2005. aastast alates väikeuluki staatuses. Eraldi luba läheb üldiselt tarvis suurkiskjate (Soome, Rootsi), põdra ja punahirve küttimiseks.

Kokkuvõte

Jahiõigus on jahinduses olulise tähtsusega, kuna selle kaudu määratakse erinevad õigused ja kohustused, mis jahipidamisel ja jahinduse korraldamisel paratamatult eksisteerivad. Jahiõiguse olemus ja kuulumine mõjutab kogu jahindusliku süsteemi ülesehitust, kuna on tihedalt seotud jahinduse teiste aspektidega – ulukikahjustused, jahimaade olemus ja iseloom. Samuti on olemas mõjud ka teistele valdkondadele nagu põllumajandus ja metsandus mille ühe osana tuleks tegelikult jahindust käsitleda.

Käesolevas uuringus käsitletud aspektid lähtusid jahiõigusest ning selle kuulumise ja rakendamise nüanssidest ning seostest maaomandiga. Ulukimajanduse näol on tegemist loodusressursi majandamisega ja lisaks ökoloogilisele poolele eksisteerib ka majanduslik pool. Jahiõiguse kuulumine ja selle rakendamise võimaluste probleemistik kätkeb endas aga enam kui esialgu paistab.

Enimlevinud kontseptsioon (vaadeldud Põhjamaad ja Lääne-Euroopa riigid) kätkeb endas maaomaniku suhteliselt suurt rolli jahinduslikes küsimustes. Vaadeldud süsteemid töötavad printsiibil, kus maaomanik või -omanikud on jahinduse korraldamisel lähtekohaks. Teistes riikides (Eesti, Läti) jääb see küsimus mõnevõrra lahtiseks, kuivõrd jahiõigus on seadusega selgelt maaomanikul, kuid jahiõiguse rakendamisel ollakse endiselt piiratumas seisus võrreldes teiste vaadeldud riikidega. Piirangute iseloom on väga erinev ja nende leevendamiseks (näiteks jahiseltside lepingute kohustus) tehtavad pingutused ei pruugi olla edukad. Läti näitel tekkivad probleemid iseloomustavad hästi seda, et pikka aega kestnud süsteemi sees pidevate ümberkorralduste aeg peaks läbi olema ning oluline on jahinduse teatavate aluste ümbermõtestamine ja kaasajastamine.

Jahindus vajab jahinduspoliitikalt uusi terviklikke lahendusi, mis võimaldaksid jahindust korraldada paindlikumalt ning suuremat majanduslikku lisandväärtust tootvalt. Probleemsete üksikvaldkondade eraldi käsitlemine toodab kohmakust ning jäikust.

Viidatud allikad

1. Acheson, J. M., Acheson, J. 2010. Main land: private property and hunting commons. *International Journal of the Commons* 4(1), 552-570.
2. Agrawal, A. Ostrom, E. 2001. Collective action, property rights, and devolution of forest and protected area management. – *In: Collective Action, Property Rights and Devolution of Natural Resource Management: Exchange of Knowledge and Implications for Policy.* /Meinzen-Dick, R., Knox, A., Di Gregorio, M. (ed.). DSE/ZEL, Feldafing, Germany, 75-110.
3. Annus, T. 2006. Riigiõigus. Tallinn: kirjastus Juura. 480 lk.
4. Asjaõigusseadus. 1993. – RT I 1993, 39, 590.
5. Bergström, R., Huldt, H., Nilsson, U. 1992. Swedish Game. Biology and Management. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri, 159 lk.
6. Bergqvist, G. 2010. Swedish Association for Hunting and Wildlife Management (Ulüksõraliste spetsialist). Autori kirjavahetus, 15.10.2010.
7. Bousquet, F., Cambier, C., Mullon, C., Morand, P., Quensiere, J., Pavé, A., 1993. Simulating the interaction between a society and a renewable resource. *Journal of Biological Systems*. 1(2), 199–214.
8. Bromley, D. 1991. Testing for common versus private property: comment. *Journal of Environmental Economics and Management*, 21 (1), 92-96.
9. Bundesjagdgesetz. 1976. BGBl. IP. 2849. [<http://www.eu-wildlifetrade.org/pdf/natleg/BJagdG29September1976de.pdf>] (08.10.2010).
10. Coelho, M. P. 2009. Roman legal tradition and the mismanagement of hunting resources – working paper. Technical Universty of Lisbon Department of Economics. 22 lk.
11. Czech statistical office. 2010. Tšehhi statistikaamet [<http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf/i/home>] (30.10.2010).
12. Demsetz, H. 1967. Towards a theory of property rights. *The American Economic Review* 57 (2), 347-359.
13. Dombrovska, L. 2010. Mis probleemid on eraomandil pöhineval jahisüsteemil Lätis? – *Eesti Jahimees*, 1/2, 44-45.
14. EJS. 2010. Eesti Jahimeeste Selts [www.ejs.ee] (30.10.2010).

15. Feuereisel, J. 2003. Game appreciation in legislative conditions in Czech Republic. *Journal of Forest Science*, 49, 575-579.
16. Game Management Act. 2001. The Ministry of Agriculture of the Czech Republic. [http://eagri.cz/public/eagri/file/10643/game_management_act.pdf] (16.08.2010).
17. Game management in Czech Republic. 2005. Ministry of Agriculture of the Czech Republic. 49 lk.
18. Grahn, A. 2009. Wildlife management in Sweden: Hunters and landowners together for conservation. *Rahvusvahelise jahinduskonverentsi ettekanne*. [http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1103420/Mr+Grahn_+Sweden.ppt] (25.09.2010).
19. Hardin, G. 1968. The Tragedy of the Commons. *Science*, 162, 1243-1248.
20. Hasenkamp, G. 1995. The economics of hunting, game-preservation and their legal setting. *European Journal of Political Economy* 11, 453-468.
21. Hunting Act. 1993. Ministry of Agriculture and Forestry (Soome Põllumajandus ja metsandusministeerium), 615/1993.
22. Hunting in Finland. 2010. [http://www.face.eu/Documents/National.data.sheet/finland_en.pdf] (02.10.2010).
23. Hunting in Germany. 2003. [http://www.face.eu/Documents/National.data.sheet/germany_en.pdf] (08.10.2010)
24. Hunting in Sweden. 2005. [http://www.face.eu/Documents/National.data.sheet/sweden_en.pdf] (25.09.2010).
25. Hunting systems and statistics in Germany. 2010. [http://www.kora.ch/malme/03_landuse-&-management/3_6_hunting/germany/hunting-DE.htm] (16.10.2010).
26. Härkönen, S. 2009. Hunting in Finland – Game damages and compensation measures to land owners in Finland. *Rahvusvahelise jahinduskonverentsi ettekanne*.

- [http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1103421/Mr+H%E4rkonenn+_Hunting+in+Finland_2009.ppt] (02.10.2010)
27. Jahikorralduse seadus. 1994. – RT I, 1994, 30, 465.
  28. Jahiseadus. 2002. – RT I, 2002, 41, 252.
  29. Jaktlag. 1987. Jordbruksdepartementet (Põllumajandusministeerium). 1987:259.
  30. Jägareförbundet. 2010. [<http://www.jagareforbundet.se/en/>] (25.09.2010)
  31. Klemm, de C. 1996. Compensation for damage caused by wild animals. Nature and environment, No 84. Council of Europe Publishing. 57 lk.
  32. Kverno, N. B. 1964. Forest animal damage control. Proceedings of the 2nd Vertebrate Pest Control Conference. 10 lk.
  33. LATMA. 2010. Latvijas Mednieku Asociacija. [<http://www.latma.lv/>] (02.10.2010).
  34. Latvijas Republikas Zemkopības Ministrija. 2010. Lāti Põllumajandusministeerium [<http://www.zm.gov.lv/>] (02.10.2010).
  35. Latvijas Valsts Meži. 2010. Lāti Riiklik Metsaamet [<http://www.lvm.lv/eng/>] (02.10.2010).
  36. Medību likums. 2003. Lāti Jahiseadus – Lāti Põllumajandusministeerium.
  37. Metsaseadus. 2006. – RT I 2006, 30, 232.
  38. Muiznieks, A. 2009. Landowner's Hunting Rights in Latvia. [http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1103423/Mr+Muiznieks_+Latvia.ppt] (02.10.2010).
  39. Mrosek, T., Kies, U., Schulte, A. 2005. Clusterstudie Forst und Holz Deutschland, Sonderdruck des Holz-Zentralblattes Nr. 84 vom 4, 8p. Schaller, M. J. 2007. Forests and Wildlife Management in Germany – a mini review. Eurasian Journal of Forest Research 10 (1), 59-70 kaudu.
  40. National Report on Biological Diversity – Latvia. 1998. Ministry of Environmental Protection and Regional Development. 49 lk.
  41. Niitsee, E. 2009. Eesti jahindus vajab muudatusi. Eesti Jahimees 8/9 (200), 45-47.
  42. Ostrom, E., E. Schlager. 1996. The formation of property rights. In Rights to nature, toim. S. Hanna, C. Folke, and K. Mäler, 127-156. Washington, D.C: Island Press.

43. Pellikka, J. 2005. Management of wildlife richness in Finnish forests – interplay between game-related actors and actions: academic dissertation. University of Helsinki Department of Applied Biology. 36 lk.
44. Randla, T. 1979. Jahimehe käsiraamat. Tallinn: Valgus. 398 lk.
45. Randveer, T. 2003. Jahiraamat. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. 293 lk.
46. Renneke, R. M. 2004. Die Determinanten des Jagdpachtpreises. Eine empirische Studie für Nordrhein-Westfalen. Verlag J. Neumann-Neudamm. 424 lk.
47. Riigikontroll. 1996. Riigijahi piirkondade tegevus – peakontrolöri otsus. Tallinn 3 lk.
48. Rodgers, C. 2009. Property rights, land use and the rural environment: A case for reform. Land Use Policy 26S, S134-S141.
49. Salo, L. J. 1976. History of wildlife management in Finland. Wildlife Society Bulletin 4 (4), 167-174.
50. Schaller, M. J. 2007. Forests and Wildlife Management in Germany – a mini review. Eurasian Journal of Forest Research 10 (1), 59-70.
51. Schlager, E. Ostrom, E. 1992. Property-Rights Regimes and Natural Resources: A Conceptual Analysis. Land Economics 68, 249-262.
52. SFS. 2010. State Forest Service of Latvia [<http://www.vmd.gov.lv>] (02.10.2010).
53. Similä, J., Thum, R., Ring, I., Varjopuro, R. 2005. Interplay between European regulation and national policies in biodiversity conflict reconciliation. UFZ-Discussion Papers. 21 lk.
54. Suomen Metsästäjäliitto. 2010. [<http://www.metsastajaliitto.fi/?q=en/front>] (02.10.2010).
55. Swedish Forest Agency. 2010. [<http://www.skogsstyrelsen.se>] (25.09.2010)
56. Šima, J. 2006. Property rights vs. public interest. Conservative economic quarterly lecture series. [http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1274&ezin_lang=sk] (19.09.2010).

LISA 1. Vaadeldud riikide mõningaid üldandmeid.

	Rootsi*	Soome*	Eesti*	Läti*	Saksamaa*	Tšehhi**
Pindala (km ²)	449 964	338 145	45 000	64.500	357.025	78 866
Metsamaa osakaal (%)	62	69	51	50	30	30
Põllumajandusliku maa osakaal (%)	9	8	30	38	54	56
Elanike arv	9 000 000	5 220 000	1 400 000	2 300 000	82 560 000	10 489 200
Jahimeeste arv	300 000	300 000	16 000	25 000	340 000	95 000
Jahimehi elanike seas	~3%	~5-6%	~1%	~1%	~0,4%	~1%

* *Federation of Associations for Hunting and Conservation of the EU (FACE) riikide infolehed [<http://www.face.eu/index.htm>].*

** *Muud avalikud allikad.*

LISA 2. Kokkuvõttev tabel riikide mõningatest tunnustustest.

Riik	Jahiõiguse kuulumine	Jahipiirkonna minimaalne pindala (ha)	Ulukikahjustuste kompenseerimine	Maaomanike võimalus ise jahipiirkondi/-alasad moodustada
Rootsi	Maaomanik	Puudub	Selge süsteem puudub va. kaitstavad liigid (suurkiskjad)	Maaomand jahipiirkondade aluseks. Võimalus moodustada suuremaid piirkondi koostöö kaudu
Soome	Maaomanik	Pöder 1000 ha, teised hirvlased (va. metskits) 500 ha	Kehtib süsteem	Jahipiirkonnad järgivad munitsipaalüksuseid. Moodustamise aluseks on maaomand ja omanike koostöö
Eesti	Maaomanik	5000 ha	Selge süsteem puudub va. kaitstavad liigid (suurkiskjad)	Tulenevalt minimaalse pindala nõudest praktiliselt võimatu. Jahipiirkonnad põhinevad väljakujunenud alustel/piiridel
Läti	Maaomanik	Sõltuvalt ulukist: metskits 200ha kuni põder 2500.	Kehtib süsteem	Sarnane Eestile, tulenevalt väiksemast miinimumpindala nõudest rohkem paindlik
Saksamaa	Maaomanik	75 ha (erinevates liidumaades erinev)	Kehtib süsteem	Kui 75 ha nõuet ei suudeta täita moodustatakse automaatselt jahialad munitsipaalüksuse piire järgides. Aluseks maaomand
Tšehhi	Maaomanik	500 ha (eraldi ulukiaiad 50 ha)	Kehtib süsteem	Ühistegevuse kaudu loodud piirkonnad või erajahipiirkonnad (sõltuvalt omandi suurusest ja omaniku soovist)